

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická
fakulta

Katedra křesťanské výchovy

Eva Šťastná

SLAVENÍ SVÁTKŮ V RODINĚ

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Marcela Roubalová

OBOR: Náboženství se zaměřením na
vzdělávání a katechetika

Olomouc 2013

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu použité literatury jsem uvedla veškerou literaturu, kterou jsem pro svou práci použila.

.....

V Brně dne 18. 10. 2013

P o d ě k o v á n í

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Marcele Roubalové za její odborné vedení, cenné rady a věcné připomínky při vypracovávání této práce. Děkuji také za její trpělivost.

Obsah

Úvod	5
1. Rodina - zdroj jistoty a bezpečí a společenství pro předávání víry.....	6
1.1 Počátek náboženské výchovy v rodině, ve škole, rozhovory a slavení	6
1.2 Zkušenost lásky a důvěry	8
1.3 Zrání víry a modlitba v rodinném kruhu.....	9
1.4 Výchova svědomí a umění odpouštět	11
2. Slavnosti a svátky ve výchově k víře	15
2.1 Společné rituály v rodině	15
2.2 Důležitost slavení svátků v rodině.....	16
2.3 Práce, volný čas, odpočinek	17
2.4 Prožívání slavení v současné společnosti	18
2.5 Neděle – den Páně – oslava Boha a čas pro druhé lidi	19
2.6 Neděle v prvních stoletích.....	21
2.7 Děti a bohoslužba.....	22
2.8 Prožívání neděle ve farní rodině	25
3. Slavení křesťanských svátků v rámci liturgického roku	27
3.1 Význam a vývoj liturgického roku	27
3.2 Vybrané slavnosti a svátky a náměty pro jejich slavení	28
3.2.1 Advent	28
3.2.2 Vánoce.....	31
3.2.3 Půst.....	34
3.2.4 Velikonoce.....	36
Závěr	39
Seznam použité literatury:	41

Úvod

V bakalářské práci se budeme zabývat slavením svátků v rodině. Naznačíme si, jak teorii nauky ve víře spojit s rytmem církevního roku a jak v rodině slavit velké církevní svátky.

V prvních kapitolách si povíme nejprve o rodině jako o zdroji jistoty a bezpečí pro každé dítě, jež se stává zároveň příznivým prostředím pro předávání víry. Pokud je snaha o předávání víry v rodině podložena zkušeností vzájemné důvěry a lásky, modlitbou v rodinném kruhu, umocněna výchovou svědomí a podpořena snahou o vzájemné odpuštění, pak je možné v rodině vést hovory o víře a slavit svátky, které jsou oporou při výchovném působení.

Ve druhé kapitole se zamyslíme nad tím, jakou vlastně hrají důležitou úlohu oslavy svátků a společné rodinné rituály při výchově v této uspěchané době, kdy pro samotnou práci není často čas na odpočinek a uvolnění z vysokého pracovního nasazení. Práce je velmi důležitá pro zajištění obživy, ale člověk ji nesmí vyvyšovat nade vše. Dále si připomeneme, co pro křesťany znamenala v historii neděle, a co znamená dnes pro současného člověka; a jak je důležité ji slavit a ctít, jak doma v rodině s dětmi, tak při bohoslužbě ve velké farní rodině.

A třetí kapitola se nám snaží přiblížit historický vývoj liturgického /církevního/ roku, kdy si připomínáme velké Boží skutky v životě Ježíše Krista. Dále nám dává stručný náhled do obsahu svátků a zároveň příklady námětů pro slavení důležitých údobí tohoto církevního roku, neboť tak se nám může podařit spojit náboženské působení v rodinách se životní praxí, což je velmi důležité a potřebné pro předávání víry v křesťanských rodinách.

1. Rodina - zdroj jistoty a bezpečí a společenství pro předávání víry

Z vývojové psychologie víme, že největší vliv na psychický vývoj dítěte má dědičnost a prostředí. Dědičnost rodiče nijak neovlivní, ale prostředí, kde dítě vyrůstá určitě ano. Působí na ně v rámci interakce jak s lidmi, tak i s věcmi.¹ Kognitivní vývoj značně ovlivňuje míra stability prostředí. Rozvoj společensky podmíněných zkušeností je označován jako socializace – rozvíjení žádoucího způsobu chování. Děje se tak napodobováním určitého jednání. Dítě přejímá názory, postoje, chování od svého vzoru. Řád, který v dané společnosti platí, pak zjednodušuje vzájemné soužití a dává možnost orientovat se v běžných sociálních situacích.² Pokud rodiče toto období využijí, mají šanci alespoň částečně svým dětem předat to, čím žijí a co má pro ně velkou hodnotu.

Rodina je jedna z nejdůležitějších skupin, která ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Členové rodiny na sebe vzájemně působí. Rodina dává dítěti zažívat různé zkušenosti a tyto ovlivní chápání dalších nabytých informací. Děti si v rodině osvojují vzorce chování blízkých osob a také se naučí, jak dávat najevo svoje pocity a názory. Rodina je zdrojem jistoty a bezpečí. V ní si dítě dotváří své postoje jako důvěru a otevřenost ke světu, sebedůvěru apod. Velkým zdrojem zkušeností pro dítě jsou vztahy mezi členy rodiny. Pozitivita ve vztazích vyvolávají v dítěti pocit bezpečí a ohleduplnější chování k druhým lidem. Jistotu rodinnému zázemí poskytuje sdílení každodenního života a vyjimečných chvil, které všechny členy rodiny pojí a tvoří rodinnou historii, do které samozřejmě patří i naše děti. Jedná se o rodinné rituály, slavení narozenin, svátků, Vánoc apod.³

1.1 Počátek náboženské výchovy v rodině, ve škole, rozhovory a slavení

„Křesťanská rodina je totiž první společenství, které má za úkol hlásat evangelium dospívající lidské osobnosti a dovést ji postupnou výchovou a katechezí k plné lidské a křesťanské zralosti.“⁴

Přívětivost a laskavost ve výchově ve spojení s jistotou domova, jakožto bezpečného místa, řádu a stálosti pečujících osob, jak bylo řečeno v předcházející kapitole, mohou velmi pomoci dát dobrý základ k náboženské výchově v rodině.

¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum 2012, s. 15

² Srov. tamtéž s. 16

³ Srov. tamtéž s. 18

⁴ JAN PAVEL II., Apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, čl. 2

Církev si plně uvědomuje svou úlohu – hlásat lidem o tom, jaký má Bůh plán s rodinou, aby byla zajištěna její životaschopnost a lidský i křesťanský rozvoj a tím i obnova celé společnosti a Božího lidu.⁵

„S Kristem jste byli ve křtu pokřtěni a spolu s ním také vzkříšení vírou v Boha, jenž ho svou mocí vzkřísil z mrtvých.“⁶

Křesťan chápe, že ho Bůh stvořil a Kristus ho svou smrtí a zmrtvýchvstáním vykoupil. Křtem se dítě stává účastníkem na Božím životě. Činí z něj chrám Ducha svatého, dělá z něj nové stvoření, uzdravuje a zbavuje hříchu a nabízí účast v nebeském království.⁷ Malé děti je možné křtít na víru rodičů, kteří slibují, že dětem víru předají a umožní jim přijetí dalších svátostí. Rodina je kolébkou duchovního života. Víra je u dětí založena na základě zkušenosti. Boží lásku dětem zprostředkujeme, když jim ukážeme naši důvěru a bezpodmínečnou lásku. A to vše se může plně projevit v rodině, kde má každý člen své pevné místo, kde si lidé cení vztahů, ne jen věcí, a láska a odpuštění patří ke každodennímu životu. Rodiče při uzavření svátostného manželství dostávají od Boha milost a zároveň i odpovědnost vychovávat své děti v křesťanské víře. Svým životem předávají morální i náboženské hodnoty. Rodič by měl být první, který dá dítěti poučení o své víře, a tudíž na sebe bere úlohu katechety. Velmi důležité je, aby mezi rodinami ve farnostech fungovala společenství s knězem uprostřed, aby ten mohl být rodičům nápomocen radou. Při katechezi rodičům může pomoci i výuka náboženství ve školách, na kterou mohou při rozhovoru s dítětem navazovat.

„Vyučování náboženství ve škole a katecheze jsou skutečnosti odlišné, které se vzájemně doplňují“.⁸ Katecheze a výuka náboženství vycházejí z jednoho poselství, je mezi nimi úzký vztah, ale jak se liší? Katecheze se děje v křesťanském společenství, které zdůrazňuje sdílení zkušenosti víry pro ty, kteří v důsledku svého přesvědčení přijali víru a chtějí dojít ke spáse tím, že se budou snažit o křesťanskou dokonalost. Naproti tomu výuka náboženství se koná ve školách, zaměřuje se hlavně na rozumové chápání víry. Výuka je otevřená žákům různých vyznání, klade se při ní důraz na seznámení s křesťanským náboženstvím. Měla by vést k uvědomělému postoji vůči náboženství a eliminovat náboženskou lhostejnost.⁹

⁵ Srov. JAN PAVEL II., Apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, čl. 3

⁶ Bible, Kol 2,12

⁷ Srov. CAMPATELLI, M. *Křest*. Olomouc: Centra Aletti 2010, s. 123

⁸ *Všeobecné direktorium pro katechizaci*, čl. 73

⁹ Srov. ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál 2008, s. 159

A jak je možné dětem pomoci k nástupu na cestu víry? Společně prožívané rodinné radosti, oběd, večere v rodinném kruhu, rodinné porady, výlety apod. dávají dětem zakoušet význam náboženských pojmů, jako jsou láska, oběť, společenství apod. Každý člověk může předávat dál jen to, co sám zakusil a pochopil. Náboženský rozhovor, katecheze je nejpřirozenější, když využijeme příležitostí, které přicházejí. Četba z dětské bible, cesta do kostela, Vánoce, Velikonoce, narození sourozence, úmrtí v rodině, jmeniny a celý církevní rok dávají mnoho námětů k duchovním rozhovorům. Oslavy slavností a svátků by měly mít v našich rodinách své pevné místo, protože jsou velmi důležitou součástí života Božích dětí.

1.2 Zkušenost lásky a důvěry

Důležitý význam pro dítě má zkušenost lásky a důvěry, kterou dítě dostává již před narozením a pak zvláště během prvního roku života ve vztahu vůči své matce, kterou nazýváme bazální důvěrou.¹⁰

První rok života dítěte je úplně nejdůležitější pro celý další život, pro další schopnost žít vzájemných vztahů s lidmi. Absence matčiny péče, něhy a blízkosti přenese na dítě základní nedůvěru v sebe, k lidem i ke světu. Dokonce může způsobit i vykořenění rozvíjející se osobnosti dítěte. Pro zdravý vývoj dítě potřebuje rodiče, dobrou stimulaci, pozornost, pocit bezpečí, stálou péči a něhu.¹¹

Péče blízkých osob je nutná, aby se dítě mohlo považovat za důvěryhodné. Tento pocit je možný rozvíjet pouze ze zkušenosti partnersko-dialogického dění. I přespřílišná láska a péče je škodlivá. Je zapotřebí respektovat individuální potřeby dítěte v lásce, výživě a učení. Správné reakce na požadavky dítěte v sobě zahrnují i potřeby negace, tj. potřeba kojence odvrátit se, stáhnout se někdy zpět.¹²

Pocit důvěry může být prožíván i k dalším skutečnostem. Důvěra ve stvoření a ve svět bude znamenat, že se zde dítě cítí dobře a neovládá ho strach. Sebedůvěra je pak prožitek vlastních sil a schopností, které člověk získal. A vrcholem je pak důvěra k Bohu, který umí pomoci i v největších útrapách. Tato důvěra je pak obranou proti strachu ze smrti.¹³ Láska a důvěra jsou jedny z nejdůležitějších věcí v prvních letech

¹⁰ Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 14

¹¹ Srov. SMAHEL, R. *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*. Olomouc: MCM 2010, s. 37

¹² Srov. SMAHEL, R. *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*. Olomouc: MCM 2010, s. 33

¹³ Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 15

života dítěte a děti skrze bezpodmínečnou lásku rodičů jsou pak schopné poznávat Boží lásku a naučit se Bohu důvěřovat.

Získávání základní důvěry není jednoduchý proces. I při sebelepší péči o dítě se střídají pozitivní a negativní zkušenosti. Důvěra dítěte je často i zklamána a dítě se tedy učí také nedůvěřovat, odmítat nebo uzavírat se. Toto inkorporativní vývojové stádium je dobou napětí mezi důvěrou a nedůvěrou. Je třeba dbát na to, aby celková bilance zkušeností byla pozitivní a tak nebyly zasaženy jeho pozdější vztahy k lidem nedůvěrou, která by je poškozovala.¹⁴

A co můžeme dělat, aby se důvěra dětí více prohlubovala? V první řadě by rodiče neměli svým dětem lhát a snažit se vždy dodržovat dané slovo. A dát dítěti pocítit podporu a respekt, aby vědělo, že jsme vždy na jeho straně.

Ve stádiu kojeneckého věku se ještě nedá hovořit o náboženské víře v pravém slova smyslu, ale přesto je zde něco, co má pro vývoj religiozity velký význam. Schopnost důvěry znamená spolehnutí se na někoho, kdo je dobrý, milosrdný a právě toto se uplatní později při zvěsti o osobním Bohu.¹⁵

1.3 Zrání víry a modlitba v rodinném kruhu

Lidé po celém světě si kladli a stále kladou otázky po smyslu svého bytí. Žijeme a pracujeme, radujeme se, prožíváme bolesti a neúspěchy a přitom stárneme a víme, že na konci cesty nás čeká smrt. Co je tedy smyslem našeho bytí, kam se všechno ubírá?¹⁶ Vést děti ke křesťanství neznamena pouze vštěpování křesťanských zásad, ale také se snažit o nich přemýšlet a hledat odpovědi na otázky dětí v Bibli, v modlitbě.

Jakmile se někdo z filozofů touto otázkou lidské existence vážně zabýval, tak se přiblížil křesťanské víře. Podle teologické antropologie je vztah člověka k Bohu skrytě zakotven v samotné podstatě člověka, i když se to lidé snaží popřít a brání se tomu. Náboženská pedagogika pomáhá člověku tento vztah k Bohu v sobě objevit a tak také odhalit smysl své existence a důsledky z toho plynoucí pro život. Dříve se předpokládalo, že chápání náboženství se vyvíjelo v určitých geneticky podmíněných vývojových stádiích, ale dnešní pohled předpokládá, že tento vývoj závisí na sociálních činitelích dítěte, tedy na tom, co a kdy si dítě osvojí.¹⁷

¹⁴ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál 2002, s. 283

¹⁵ Srov. tamtéž s. 283

¹⁶ Srov. CORETH, E. *Co je člověk?* Praha: Zvon 1996, s. 181

¹⁷ Srov. HOLM, N. G. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál 1998, s. 75

Vyzrávání člověka ve víře úzce souvisí s psychologií lidského vývoje. Někdy může v životě člověka sehrát rozhodující vliv na jeho víru např. přijetí svátosti, slavení náboženského svátku nebo setkání s významným člověkem. James Fowler, americký baptistický teolog, v roce 1981 vypracoval model zakoušení víry v širším slova smyslu za účelem pochopení svých vlastností a zkušeností, které pak ovlivňují vztahy k sobě samému, k druhým lidem a vůči transcendentu.¹⁸

Veškerá náboženská výchova v rodině a mluvení o Bohu by vyšlo nazmar, kdyby nebylo podloženo rozhovorem s Bohem, tj. modlitbou. Je třeba si také uvědomit, že modlitba není naše povinnost vůči Bohu, Bůh totiž nepotřebuje naše modlitby, ale to my se snažíme v modlitbě poznat Boží vůli, abychom věděli, co máme dělat, jak dobře žít. „Rodinná modlitba má své zvláštní znaky. Je to společná modlitba muže a ženy, rodičů a dětí. Společenství v modlitbě je zároveň plodem i požadavkem onoho společenství, které vychází ze svátosti křtu a manželství.“¹⁹

Modlitba rodičů v přítomnosti malého dítěte, kdy Bohu přednáší svoje obavy i radosti utváří u dětí první zkušenosti s Bohem. Přispívá k tomu samozřejmě mateřská péče o dítě, ale i zkušenosti dítěte, že ne všechna jeho přání mohou být vždy splněna. Tím v dítěti roste naděje, že musí existovat někdo, kdo má větší moc a může splnit dítěti jeho požadavky. Toto vše může dítě vnímat ještě předtím, než vysloví první slova. Zkušenost dítěte při modlitbě rodičů, kdy se rodiče obrací na někoho, koho dítě nevidí a nechápe ještě slova modlitby, ale vnímá, že rodiče jsou vážní a soustředění, a to ho přivádí k tomu, že mluví s někým důležitým, koho rodiče znají a důvěřují mu a jsou na něm závislí. Teprve později pochopí, že jeho jméno je Bůh.²⁰ Snažme se to udělat tak, aby se děti na společnou modlitbu těšily. Upravme si k tomuto účelu klidný kout v domě, kde si pověsíme kříž, obrázek, zapálíme si svíčku, ozdobíme toto místo květinami nebo vytvoříme ozdobu dle údobí církevního roku apod. Staňme se v tomto směru vynalézaví. Když je v rodině více dětí, můžeme se svolávat zvonečkem ke společné večerní modlitbě, v adventu zase třeba zpěvem rorátů.

¹⁸ Srov. DŘÍMAL, L. *Katecheze jako výchova víry*. Olomouc: MCM 2002, s. 17

¹⁹ JAN PAVEL II., Apoštolská adhortace, *Familiaris consortie* čl. 59

²⁰ Srov. SMAHEL, R. *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*. Olomouc: MCM 2010, s. 34

Nejpříhodnějším časem k modlitbě bývá večer, kdy nastává čas zklidnění po různých zážitcích během dne. Naučme své dítě poděkovat za vše pěkné, např. za dobré jídlo, za pěkný den, za hraní s kamarády na pískovišti, za zajímavou hru, pěknou procházku.

Během svého života pak nabývá dítě další a další zkušenosti, které souvisí s Bohem. Je dobré, když se dítě naučí od svých rodičů žasnout nad tím, že svítí slunce, měsíc, nad jemnou pavučinkou, nad tím, jak roste v mamčině bříšku nový sourozenec apod. A za to vše můžeme s dítětem děkovat Bohu.²¹ Zkušenost modlitby v rodině je pro dítě velice důležitá. Modlitba se pak pro něj stává nepostradatelným večerním rituálem.

Kolem čtvrtého roku už mohou rodiče dětem začít jednoduše přibližovat příběhy z Písma svatého. Vše, co je rodičům blízké a co se dotýká jejich srdce a řídí se podle toho, tak mohou vyprávět svým dětem. Na základě tohoto vyprávění a prožitku se pak toto dítě vrývá do srdce.²²

Děti je potřeba naučit i osobní modlitbě, aby Bohu předkládaly svoje obavy, prosby, chvály. A nesnažily se prosazovat jen své touhy a přání, ale uměly přijmout Boží vůli. Snažme se děti utvrdit v přesvědčení, že Bůh je stále s námi a nikdy nás neopustí, i když mu někdy nerozumíme. Pokud děti v mládí vidí, že se s nimi často modlí oba rodiče, že přijímají svátosti, v neděli přichází na mši svatou a to vše je podepřeno zbožností a snahou o opravdovost života, bude mít i pro ně v životě modlitba a duchovní život velký význam, protože příklad rodičů je velmi důležitý.

„Modlitba posiluje pevnost i duchovní celistvost rodiny a přivádí ji k tomu, že má účast na Boží pevnosti.“²³

1.4 Výchova svědomí a umění odpouštět

Vývoj svědomí souvisí s celkovým utvářením osobnosti každého člověka a s jeho schopnostmi brát na sebe při rozhodování odpovědnost. Svědomí pak stojí úplně na konci v rozhodovacím procesu a přináší úsudek, je-li lidské jednání správné či špatné. Ve vývoji svědomí můžeme rozlišit dvě stádia, jak je patrné z odborných textů

²¹ Srov. SMAHEL, R. *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*. Olomouc: MCM, 2010. s. 77

²² Srov. tamtéž s. 85

²³ JAN PAVEL II., *List pápeže Jána Pavla II. rodinám*. Trnava: Spolek sv. Vojtecha, 1994. s. 13

zabývajících se touto problematikou – předautonomní (heteronomní) a autonomní. Předautonomní svědomí nazýváme také svědomím návyků. Dítě v tomto období přejímá od dospělých jejich normy a příkazy pro své chování. Dětem je nutné zákazy opakovat stále znovu a stejným způsobem bez dlouhého vysvětlování. Postupně si je zafixují a tyto mu poskytují jistotu. Kladná zpětná vazba mu pak pomáhá dosáhnout schopnost sebekontroly bez ztráty sebeúcty. Při opětovném porušení zákazu je nutné, aby dítě jasně vědělo, za co je napomínáno. Je třeba pamatovat na to, že v době formování svědomí dítě prochází také obdobím vzdoru, aby objevilo svou vůli ve střetu s rodiči. Proto není vhodné jeho vzdorovité reakce odsuzovat jako zlé, škodili bychom tak rozvoji svědomí a vytvořili bychom u něj nesprávnou představu hříchu.²⁴

Druhé stadium nastupuje v předškolním období nebo s nástupem do školy. Tento přechod je individuální záležitostí. Autonomní svědomí se projevuje samostatným úsudkem nad vzniklou situací a schopností vzájemného respektování mezi vrstevníky. A také pochopením požadavku zlatého pravidla – jednat tak, jak si přeji, aby druhí jednali se mnou. Tvorba autonomního svědomí je „celoživotní proces související s celkovým růstem osobnosti“.²⁵

Můžeme ho rozdělit do tří fází: fáze konkrétního svědomí, fáze osobnostního svědomí a poslední fází je vyspělé životní svědomí, které usiluje o objektivitu v rámci norem. Vyznačuje se sebekritikou a zodpovědností, růst probíhá s růstem osobnosti. Jedná se o neukončený proces.²⁶

Svědomí je v nitru člověka a ve vhodnou chvíli mu ukládá, aby konal dobro a vyhýbat se zlu.²⁷

Svědomí se rozvíjí postupně. Nejprve se jedná o příkazy a zákazy rodičů, aby dítě rozeznalo, co je správné a co špatné. Pokud si přejeme, aby naše dítě mělo dobrý základ pro zdravý rozvoj svědomí, je třeba mu poskytnout od počátku příležitosti k vytvoření vazeb. A zde vidíme opět důležitost stálosti blízkých osob kolem dítěte a uspokojování jeho fyzických a emocionálních potřeb.²⁸

Děti, kterým se nedostává láskyplné péče s vytvářením vazeb, mají později značné problémy při utváření svědomí. Jedná se o děti s narušeným charakterem a bez

²⁴ Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 29

²⁵ HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 30

²⁶ Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 31

²⁷ Srov. *Katechismus katolické církve*, čl. 1777

²⁸ Srov. HABENICHTOVÁ, D. *Ukaž mi cestu*. Praha: Maranatha 2011, s. 64

svědomí.²⁹ Opakem je dítě s neurotickým svědomím, které se neustále odsuzuje. Když dítě často napomínáme a trestáme, vyvoláváme u něj dojem, že nedělá nic správně. Aby se u dětí vyvinulo správně fungující svědomí, potřebují rozumné požadavky a potřebují pochvalu.³⁰

Nahlížením důsledků svých činů a vcítěním se do role druhého člověka nám pomůže u dítěte odstranit i jeho sobeckost. Je rozumné se také zaměřit na důslednost při kontrole požadovaného chování a nedělat změny ve svých rozhodnutích, jen tak se dítě bude cítit spokojeně a bezpečně.

Pocit viny a výčitky svědomí jsou známkou rozvíjení svědomí. Jedině při uznání své viny je člověk schopný uznat, že je hříšný a potřebuje záchranu a odpuštění.³¹ Při vývoji svědomí je velmi důležitý příklad rodičů, ale mohou nám také pomoci příběhy a pohádky, které dětem předkládají vzory vhodné k následování a samozřejmě biblické příběhy.

„Lítost a vzájemné odpuštění, patřící ke každodennímu životu křesťanské rodiny mají své zvláštní svátostné vyjádření v křesťanském pokání.“³²

Učme své děti umění odpouštět. Kdo se to v dětství naučí, nebude to pro něj takový problém v dospělosti. V rodinném prostředí je potřebné vzájemné odpouštění mezi rodiči, sourozenci i rodiči a dětmi a také je nutné naučit se je vyjádřit slovy. Když pak budeme děti připravovat ke svátosti smíření, vedeme je k tomu, aby si uvědomovaly svou hříšnost. Ale to můžeme jediné tehdy, pokud dětem ukážeme nekonečnou Boží lásku a milosrdenství a jeho odpuštění. Čím lépe toto dítě pochopí a pocítí, tím bude pro ně lehčí po svém selhání se zvednout a začít znovu. Odpuštění jsme schopni díky vzkříšenému Kristu, který nám říká v Písmu svatém, kolikrát vlastně máme odpustit svému bratru: „Pravím ti, ne sedmkrát, ale až sedmdesátkrát sedmkrát.“³³ To znamená odpouštět neustále.

Je důležité, aby děti pochopily, že Ježíš zemřel a vstal z mrtvých pro každého z nás zvlášť, i pro moje hříchy. A každý hřích není nedodržení nějakého zákona nebo předpisu, ale je to nedostatek lásky ve vztahu ke svým bližním. Když dětem ukážeme na to, jak je tato svátost nádherná a umíme se jejího přijetí radovat a oslavit ji i malou

²⁹ Srov. HABENICHTOVÁ, D. *Ukaž mi cestu*. Praha: Maranatha 2011, s. 62

³⁰ Srov. HABENICHTOVÁ, D. *Ukaž mi cestu*. Praha: Maranatha 2011, s. 65

³¹ Srov. HABENICHTOVÁ, D. *Ukaž mi cestu*. Praha: Maranatha 2011, s. 67

³² JAN PAVEL II., Apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, čl. 58

³³ *Bible*, Mt 18,22

slavností, tak to pro ně nebude tak těžké. A „nepříjemné“ zpytování svědomí a vyznání hříchů bude vidět ve světle Boží lásky k nám hříšníkům. „V nebi bude větší radost nad jedním hříšníkem, který se obrátí, než nad devětadevadesáti spravedlivými, kteří obrácení nepotřebují.“³⁴

³⁴ Bible, Lk 15,7

2. Slavnosti a svátky ve výchově k víře

2.1 Společné rituály v rodině

Rodinné rituály jsou specifické rodinné úkony, které přinášejí rodině stabilizaci, pomoc a ochranu.³⁵ Tímto tématem začínáme novou kapitolu, protože patří ke slavení a můžeme říci, že děti milují rituály a dále o nich můžeme prohlásit, že tmelí rodinu. Jedním z prvních klíčových rituálů je způsob, kterým se po probuzení zdraví matka a dítě. Toto jednání je příznačné pro lidský rod, ale zároveň se jedná o individuální jednání.³⁶

Jako další pravidelné rituály v rodinách s dětmi můžeme jmenovat společné stolování, loučení při odchodu z domu, ukládání ke spánku, večerní modlitba, četba před usínáním nebo vyprávění pohádek, hraní her. Rituály pro slavnostní příležitosti mohou být – slavení neděle, Vánoc, Velikonoc, prohlížení starých fotografií, ukládání vzpomínek a fotek z dovolené, plánování společné dovolené, společné koníčky, setkání širší rodiny apod. A v čem spočívá vlastně význam těchto společných rodinných rituálů? Hlavní význam můžeme vidět v tom, že dáváme druhému pocítit, jak je důležitý a milovaný a že k nám patří. A toto je významnou skutečností pro vytvoření skupinové identity a formuje i identitu osobní. Nalezení identity nám dává odpovědi na několik nejniternějších a nejbytošnějších otázek: Kdo jsem? Jaký jsem? Kam patřím? Na čem mi nejvíc záleží? V co věřím? A jaký je vůbec smysl mého života?³⁷

Téma rodinných tradic a rituálů se stává v současné době aktuální. V minulosti část společnosti pochybovala o důležitosti rodiny při úkolech ve výchově. Dnes už snad nikdo nepochybuje o tom, že funkční rodina je pro budování společnosti nejvyšší prioritou. Rodinné rituály dávají jejich členům v životě řád, pravidelnost a zdravý stereotyp.

Rituály pomáhají formovat rodinnou identitu v obdobích, kdy je potřeba její obnova. V rodinách, kde ztratily nebo zapoměly svoje rituály, časem slábne vědomí rodinné identity. Z toho je patrné, že funkce rituálů jsou ochranné a soudržné povahy pro každou rodinu.³⁸

³⁵ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál 2012, s. 50

³⁶ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál 2002, s. 284

³⁷ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál 2002, s. 289

³⁸ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál 2012, s. 51

2.2 Důležitost slavení svátků v rodině

„Víra ze své vnitřní podstaty vyžaduje být poznávána, slavena, prožívána a převáděna v modlitbu.“³⁹

Kdo dokáže dnes prožívat svátek? Ten, kdo se umí radovat ze života, z přírody, z lidí, z toho, že Bůh chtěl, aby se narodil. Takový člověk je Bohu vděčný a má potřebu ho chválit.

Svátek souvisí se svatostí, s posvátným. Oslavovaná událost /osoba/ je tak vzácná, že ji vzdáváme chválu, ctíme ji, vyvyšujeme ji a věříme v její vyšší smysl a řád.⁴⁰

Každá oslava výročí je příležitostí ohlédnout se zpět, vše si připomenout a poděkovat za to Bohu. Přítomnost ukazuje, jaká je to pro nás radost slavit toto výročí, jak nám na něm moc záleží, a tím vyjadřujeme i dále naději pro budoucnost.

Slavení hraje v životě člověka důležitou úlohu, znamená stvrzení hodnot, které člověka naplňují tj. láska, důvěra, přátelství, spása apod. Je to doba setkání ve společenství a také posílení společné identity. Dále vyjadřuje touhu člověka po odlišení od každodenní všednosti a vybízí k nové pozitivní budoucnosti. Slavení motivuje k uskutečnění společných ideálů, zároveň představuje jakýsi způsob hlásání a potvrzení základních životních hodnot a jejich význam, a tyto se stávají nositeli vyjadřování s náboženským charakterem.⁴¹ Pokud se s tímto rodiče ztotožňují, tak cítí, jak je důležité toto poselství předávat svým dětem spoluslavením církevního roku v rodině. Rodiče odkládají všední starosti a radují se spolu se svými dětmi.

Svátky dávají člověku možnost vyrovnat se s plynoucím časem a vzbudit v člověku pozitivní jednání, jsou spojeny s tradicí. Kde je tato tradice živá, tam jsou svátky ožívovány novými prvky /tzv. aktualizace svátků/. Při absenci zájmu o pochopení významu svátků nebo při jejich zesvětštění dochází následně vždy k jejich zevšednění a nakonec k úpadku kultury.⁴²

³⁹ *Všeobecné direktorium pro katechizaci*, čl. 84

⁴⁰ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy zákl. a střed. škol, Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s.22

⁴¹ Srov. ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál 2008, s. 172

⁴² Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy zákl. a střed. škol, Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s.22

2.3 Práce, volný čas, odpočinek

„Práce je základní rozměr pozemské existence člověka.“⁴³

Čím je pro člověka práce a proč je tak důležitý volný čas a odpočinek? Práce jistě umožňuje člověku rozvinout svoje schopnosti a dává mu prostor k seberealizaci.

„Práce je základ utváření rodinného života, který je přirozeným právem a povoláním člověka. Tyto dvě sféry hodnot - jedna spojená s prací a druhá vyplývající z rodinného rázu lidského života - musí být normálně spojeny a musí se navzájem prolínat. Práce je jistým způsobem podmínkou založení rodiny. Rodina totiž vyžaduje prostředky k svému udržování, a člověk je nabývá obvykle prací. Práce a pracovitost utvářejí také celý proces výchovy v rodině.“⁴⁴

Všude kolem nás existují lidé, kteří umí přeměnit práci na službu pro lidi kolem sebe. Dělají víc, než se po nich žádá. Člověk se může od těchto lidí učit; je pro nás všechny obohacující, když lidé mají rádi svou práci a konají ji jako své povolání. Tím zpřijemňují život kolem nás.

„Lidská individuální i kolektivní činnost, čili ono nesmírné úsilí, jímž se lidé snaží během staletí zlepšovat své životní podmínky, uvažuje-li se samo v sobě, je ve shodě s Božím záměrem. Člověk, stvořený k obrazu Božímu, dostal totiž příkaz podmanit si zemi se vším, co je na ní, a spravovat svět spravedlivě a svatě, a uznáním Boha, Stvořitele všeho, sám sebe i celý vesmír přivést k němu, aby tak podřízením všech věcí člověku bylo velebeno jméno Boží na celé zemi.“⁴⁵

Někteří lidé přinášejí své práci příliš obětí kvůli honbě za kariérou, vyšším platem v časté odloučenosti od své rodiny nakonec o ni přicházejí. „Dbej na den odpočinku, aby ti byl svatý, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinutí Hospodina, tvého Boha...“⁴⁶

Každý z nás máme povinnost postarat se o to, aby všichni lidé poznali svobodu, klid a odpočinek, které patří k lidské důstojnosti, které jsou v těsné souvislosti s požadavky náboženskými, rodinnými, kulturními a vztahovými. Toto vše lze

⁴³ JAN PAVEL II. *Encyklika Laborem exerces* čl. 4

⁴⁴ Tamtéž čl. 10

⁴⁵ Pastoralní konstituce *Gaudium et spes* čl. 34

⁴⁶ *Bible*, Dt 5,12-14

uskutečnit pouze za předpokladu alespoň jednoho volného dne v týdnu, kdy se všichni těší na odpočinek a slavení.⁴⁷

Moderní člověk si vytváří volný čas pro aktivní odpočinek, kde se vytrácí smysl pro slavení, pro setkávání s druhými lidmi v touze po nových zážitcích. Volný čas se stává často dnem výletů, tedy úniků z města, z bydliště a pak zbývá málo chvil na rodinnou pospolitost.

Spojení mezi dnem Páně a dnem odpočinku má v občanské společnosti velký význam, který přesahuje křesťanský názor. Střídání práce a odpočinku bylo vepsáno do lidské povahy Bohem. Odpočinek je něco posvátného, člověk se osvobozuje od cyklu pozemských prací, které mu nedovolí si plně uvědomit, že vše ve světě je dílem Božím.⁴⁸ Každý člověk se potřebuje čas od času zastavit, připomenout si svou důstojnost a smysl svého konání.

2.4 Prožívání slavení v současné společnosti

Lidský život probíhá v rámci času. Čas všední i sváteční je charakterizován účelovostí, naléhavostí, spěchem, ohrožením a potřebou řádu. Sváteční čas nám přináší očekávání, trpělivost, radost, klid a je spojen s užíváním významných předmětů a dalších symbolů. Tato činnost konaná pro ni samu je pak součástí kultury a náboženství. Slavení je zde spojeno s chválou, vděčností a hodnotami, které je dobré mít na zřeteli.⁴⁹

Křesťanská rodina by měla pamatovat na to, aby pokračovala po nedělních liturgiích a po liturgiích svátků církevního roku v domácím slavení.

K duchovní přípravě na toto slavení nám Církev předkládá různé formy soukromých proseb a modliteb k různým příležitostem a v různých situacích člověka. Patří k ní ranní, večerní i stolní modlitby, četba a rozjímání nad Božím slovem, přípravy k přijetí svátostí, úcta k Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, úcta k Panně Marii v modlitbě svatého růžence a v dalších modlitbách, neboť „Maria, Matka Kristova a církve, je přece zvláštním způsobem také matkou křesťanských rodin, matkou domácích církví.“⁵⁰

⁴⁷ Srov. JAN PAVEL II., Apoštolský list *Dies Domini* čl. 66

⁴⁸ Srov. JAN PAVEL II., Apoštolský list *Dies Domini* čl. 65

⁴⁹ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s. 20

⁵⁰ Srov. JAN PAVEL II., Apoštolská adhortace *Familiaris consortio* čl. 61

Proto by bylo dobré, kdyby rodiny braly slavení jako možnost setkání s Bohem a se svými blízkými. Malým dětem se tato rodinná pospolitost vrývá do paměti, zvláště pokud je toto slavení spojeno se slavnostním jídlem a děti se při něm baví. Takové chvíle se stávají oporou při výchovném působení. V současné společnosti je patrná proměna slavení – tradiční svátky postrádají svůj původní význam. Jsou nahrazovány novým významem. Svátek je pak chápán spíše jako zábava. Společenský rozměr je nahrazován skupinovým. Jsou utvářeny i svátky nové za propagace medií. Křesťanské svátky, se svými hodnotami, ale vždy obstojí. Jen je zapotřebí je aktualizovat a předložit dnešní společnosti srozumitelným způsobem.⁵¹

I oslavy narozenin, jmenin, Vánoc, Velikonoc ujišťují děti, že jejich přítomnost zde na zemi nebyla náhodná, ale že šlo o očekávanou událost pro všechny. Děti z toho mohou pocítit, jak je rodiče milují. Takový svátek je intenzivní duchovní chvíle pro dítě, předává mu radost, naději a odvalu do budoucnosti. Pravidelné opakování svátků v roce mu dává jistotu, že se s ním počítá.⁵²

V dnešní společnosti můžeme pocítovat odklon od hodnot, od tradic a tato sekularizace se očividně projevuje i při slavení svátků. Lidé si na základě křesťanských svátků vytvářejí nové, místo adventu rozsvícení vánočního stromu, nebo parodují zvyky křesťanské - křest nového CD, křest zvířat apod. Člověk je po materiální stránce velice slušně zajištěn, ale i tak nenachází uspokojení, proto hledá smysl svého života v různých zábavách a zážitcích. Tato situace ale jistě není bezvýchodná, protože i v médiích je znovu slyšet o nutnosti návratu ke kořenům, tedy k tradicím. A tak se naskýtá možnost přiblížit lidem v dnešním moderním světě svátky takovou řečí, aby jim byly dobře srozumitelné, a tak přispět k jejich oživení.

2.5 Neděle – den Páně – oslava Boha a čas pro druhé lidi

Ježíš vstal z mrtvých prvního dne v týdnu (Mt 28,1; Mk 16,2; Lk 24,1; Jan 20,1). Jako „první den“ připomíná den Kristova vzkříšení první stvoření. Jako „osmý den“, který následuje po sobotě (Mk 16,1; Mt 28,1), znamená nové stvoření zahájené Kristovým zmrtvýchvstáním. Pro křesťany se stal prvním ze všech dní, prvním ze všech svátků,

⁵¹ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2010, s. 20

⁵² Srov. FERRERO, B., *Vychovávaj jako Don Bosco*. Praha: Portál 2007, s. 132

den Páně - neděle.⁵³ Toto označení pro neděli pochází z knihy Zjevení 1,10 a rozšířilo se pod názvem dies dominica v latinském světě.

„Toto je den, který učinil Hospodin, jásejme a radujme se z něho.“⁵⁴

Neděle je dnem slavení, to znamená příležitostí pro setkávání a obnovování vztahů s Bohem a s bližními. V našich rodinách by měla být časem odpočinku, setkávání s druhými lidmi, časem modlitby, naslouchání Božímu slovu a časem eucharistie. Když slavíme, odložíme všední věci a více si uvědomujeme Boží přítomnost a společně se z toho radujeme.

„Zaradoval jsem se, když mi řekli: Do domu Hospodinova půjdeme!“⁵⁵

Neděle je pro křesťany den sváteční a chtějí-li toto přesvědčení předat svým dětem, snaží se zdůraznit, že středem každé neděle je mše svatá a má přede vším přednost. Při ní vzdáváme Bohu díky za Ježíšovo utrpení a zmrtvýchvstání a tím za naše vykoupení. Je to den setkání se zmrtvýchvstalým Pánem. Neděle je připomínkou Velikonoc, kdy byly dovršeny všechny události, na kterých je založena křesťanská víra. „Nedělní slavení dne a eucharistie Páně je středem života církve.“⁵⁶ Když se člověku podaří dát mši svatou do středu svého konání, tak vše kolem něho dostává nový smysl a cíl. Všechny ostatní činnosti se jí musí podřídit, protože ona stojí nejvýš na jeho cestě do šťastné budoucnosti.

Pro některé lidi se stala mše svatá tradicí a zpestřením svátečního dne nebo příležitostí k uměleckým zážitkům, jiní hledají pěkná kázání, ale toto je příliš málo. Při mši svaté máme možnost prožít opravdové setkání s Bohem a lidmi, které vyplývá z naší víry v Ježíše Krista.

„Ustanovení dne Páně přispívá k tomu, aby byla všem dána možnost mít také dostatek klidu a volného času k životu rodinnému, kulturnímu, společenskému a náboženskému“.⁵⁷

Prožívat neděli nejen jako čas k zotavení, kdy se chystáme do práce, do školy, ale jako den sváteční můžeme vyjádřit v rodině různými gesty: společnou klidnou snídání, obědem u pěkně prostřeného stolu s kyticí, návštěvou příbuzných apod., je to čas rodinné pospolitosti. Pro mladé rodiny je velmi důležitá solidarita a styk s dalšími

⁵³ Srov. *Katechismus katolické církve* čl. 2174

⁵⁴ *Bible*. Ž 118

⁵⁵ *Bible*. Ž 122

⁵⁶ *Katechismus katolické církve* čl. 2177

⁵⁷ Tamtéž čl. 2184

rodinami, aby se při bohoslužbách cítily dobře, protože s malými dětmi je tento čas spojen často i s napětím. Pro větší děti je dobré mít připravený program na neděli otevřený pro možné změny. Výlety, pozvání pro známé na návštěvu, návštěvy kulturních akcí, pout' – zde necháme volnou ruku ke kreativě a iniciativě našich dětí, aby pro ně neděle nebyly stále stejné a nudné. Děti poznají, že tento čas je pro nás všechny dar a my jej smíme spoluvytvářet. Neděle je také klidným časem pro sdílení svých zážitků a časem pro naslouchání. Děti při těchto rozhovorech pak zažívají, že jejich trampoty, prosby, radosti jsou pro rodiče významné.

„Je velmi důležité, abychom si zcela jasně uvědomovali, jak je společenství s Kristem úzce spjato se společenstvím s bratřími. Nedělní eucharistické shromáždění je událost bratrství, což má slavení eucharistie plně vyzdvihnout“.⁵⁸ Je to společenství lidí různých povah, které se dá uskutečnit pouze v Bohu u oltáře, při oběti Ježíše Krista. Jeho krev nás činí příbuznými – duchovní rodinou. „Věřící, kteří jsou křtem včleněni do církve, jsou znamením víry povolání k Bohopoctě. Účastí na eucharistické oběti, zdroji a vrcholu celého křesťanského života, skládají Bohu božský obětní dar a zároveň s ním sám sebe.“⁵⁹ Při eucharistii se setkávají všichni pokřtění, kteří jsou církví, kteří byli Bohem povoláni. Je nutné si stále připomínat, jak jsou pro nás důležité přátelské vazby a vztahy v rodině a tyto je potřeba nezištně posilovat.

Nedělní eucharistie klade důraz na shromážděné společenství, a tak navozuje zvláštní pocit slavnostnosti v tento den vítězství Krista nad smrtí, protože tím vzkličila i nám naděje. Všude, kde se konají eucharistické slavnosti, se uskutečňuje tajemství církve.⁶⁰

2.6 Neděle v prvních stoletích

V prvotních dobách neexistoval sedmidenní týdenní cyklus. Také sváteční dny řeckého a římského kalendáře se neshodovaly s křesťanskou nedělí, proto vznikaly křesťanům problémy se zachováváním dnu Páně. Tak se křesťané začali shromažďovat před východem slunce. Na zachování rytmu týdne už odkazují statě Starého zákona a také

⁵⁸ JAN PAVEL II., Apoštolský list *Dies Domini* čl. 44

⁵⁹ Věřoučná konstituce o církvi *Lumen Gentium* čl. 11

⁶⁰ Srov. JAN PAVEL II., Apoštolský list *Dies Domini* čl. 34

sám Ježíš je učedníkům objasňoval. Proto má oslava zmrtvýchvstání symbolickou a naukovou hodnotu, která ukazuje na kompletní novost křesťanského tajemství.⁶¹

Svatý Justin ve své první Apologii píše císaři Antoniovi a senátu a zmiňuje zvyk nedělního shromáždění křesťanů. I přes zákaz se scházeli všichni odvážní křesťané a často umírali jako mučedníci.⁶²

Ze všech evangelií můžeme vyčíst historickou skutečnost neděle /Mt 28,1-8; Mk 16,1-8; Lk 24,1-12; J 20,1-18/. Tato má svůj původ v Kristově zmrtvýchvstání, kdy na úsvitu prvního dne v týdnu se stala tato významná událost. První den dle židovského počítání je současně dnem osmým dle křesťanského rozdělení týdne. Sv. Augustin řekl: Den, který byl prvním, se stal osmým. Neděle jako osmý den je symbolem věčného života. Každou připomínkou zmrtvýchvstání odkazuje k Ježíšovu druhému příchodu.⁶³

Filozof a mučedník svatý Justin píšící pohanům jazykem tehdejší doby říká, že se křesťané shromažďují ve dni pojmenovaném po slunci. Ale toto pojmenování už má pro věřící nový smysl, neboť Kristus je světlo světa.⁶⁴ Nedělní shromáždění křesťanů nám přibližuje prostředí prvních komunit. Tak je neděle velkým tajemstvím, v němž se památka na minulou událost spojuje s přítomností, která je naplněna milostí Krista zmrtvýchvstalého a ukazuje k budoucnosti Krista vítězného na nebeské hostině.

Další zmínku o neděli nacházíme ve Skutcích apoštolů, kde se dozvídáme jak rychle a brzy dostává neděle formu a své pevné rysy. Nacházíme zde svědectví, jak se křesťané pod vedením sv. Pavla scházejí k lámání chleba. Sv. Pavel k nim promlouvá a vede je ke skutkům lásky.⁶⁵

Je dobré nezapomínat na to, že z historických důkazů o shromažďování křesťanů za účelem slavení liturgie je zřejmé, že tato byla u křesťanů ve velké úctě, a že byli odhodláni přinášet i oběti, aby mohla být slavena.

2.7 Děti a bohoslužba

Cítíme-li tedy, že je pro nás neděle důležitá, jdeme rádi do společenství věřících, kde si plněji uvědomujeme, že jsme součástí jedné velké Boží rodiny a údy tajemného těla Kristova. Tuto svoji víru chtějí rodiče předat svým dětem, a proto přivádějí své děti na

⁶¹ Srov. JAN PAVEL II., Apoštolský list *Dies Domini* čl. 22

⁶² Srov. JAN PAVEL II., Apoštolský list *Dies Domini* čl. 46

⁶³ Srov. JAN PAVEL II., Apoštolský list *Dies Domini* čl. 26

⁶⁴ Srov. tamtéž čl. 27

⁶⁵ Srov. *Bible*, Sk 20, 7-12

bohoslužbu, aby slyšely Boží slovo a účastnily se eucharistické hostiny. Židé velice dbali na to, aby své děti vyučovali v Písmu. Bibli jim tak předkládali spolu s nejlepší pochoutkou – s medem. V době Ježíšově 10. až 14. leté děti znaly pět knih Mojžíšových z paměti a učili se v umění židovského tázání a odpovídání.⁶⁶

Každé slavení svátků /nedělí/ by mělo mít dvě části – přípravu a vlastní slavení. Víme, že je zapotřebí doma, v kostele uklidit, udělat přípravu obětních darů, svátečního oběda apod. A po této vnější přípravě je velmi potřebné si najít čas na přípravu vnitřní. Když se rodičům večer před svátečním dnem podaří dětem pomoci pochopit evangelium, bude to jistě velká věc. Jak můžeme přispět k tomu, aby děti měly slovo Boží rády? Je dobré zapojit zodpovědné a vyškolené lidi, kteří mají duchovní předpoklady a práce s dětmi je baví. A ti se snaží o výuku s působením na všechny smysly.⁶⁷ V různých protestantských církvích můžeme vidět velký zájem o katechizaci dětí a mládeže, snahu o srozumitelné a přitažlivé bohoslužby, aby se na nich děti cítily dobře. Je zde kladen velký důraz na to, aby ve svém duchovním domově děti nacházely své přátele, společně chválily Boha, vyměňovaly si zkušenosti apod. Je škoda, že v katolických kostelích se můžeme setkat s dětskými bohoslužbami jen v salesiánských střediscích a méně už ve farnostech, kde je pouze někdy promluva věnována dětem.

Dítě by si mělo od mala zvykat být přítomné na nedělní bohoslužbě. Neboť přijetím do církve při křtu se stalo vlastně i dítětem celé farnosti a ta se tudíž spoluúčastní na jeho výchově a tak by na něj měla brát ohled i při bohoslužbě. Rodiče mu vysvětlují úkony vzhledem k jeho věku. Upozorňují na to, co ho může zaujmout a tak ho vtahují do bohoslužby. Připomínají mu důležité momenty a myšlenky ze čtení, z evangelia, z modliteb, co nám vlastně sdělují. Zajímavé budou také pro děti při bohoslužbě všechny pohyby a děje projevované navenek. Např. obětní průvod, zpívaná modlitba, pozdravení pokoje, průvod ke sv. přijímání apod.⁶⁸

V ostatním čase při mši svaté jej zaměstnáme činnostmi, která s ní souvisí. Další možností, jak zaujmout dítě při bohoslužbě se nabízí s prací s maňáskem nebo jinou hračkou, která si s dítětem povídá a opět ho vtahuje do děje bohoslužby.

⁶⁶ Srov. JUNGOVÁ, M. *Každé dítě potřebuje slyšet evangelium prakticky a názorně – jak na to?* Ostrava: Ethics 2010, s. 22

⁶⁷ Srov. JUNGOVÁ, M. *Každé dítě potřebuje slyšet evangelium prakticky a názorně – jak na to?* Ostrava: Ethics 2010, s. 23

⁶⁸ Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 88

Klíčem k dobré připravenosti na bohoslužbu bude „bližší seznámení s bohoslužebným prostorem a předměty“⁶⁹, používanými při bohoslužbě. Budou-li děti tento prostor dobře znát a vědět k čemu se různé věci používají, bude to pro ně přijatelnější. Můžeme vzít děti do kostela mimo mši svatou, aby se mohly seznámit s těmito věcmi a prohlédnout si například křtitelnici, kůr, zpovědnici, sochy, obrazy, oltář, poklonit se před svatostánkem a dále vysvětlit dětem k čemu se co používá a navštívit i sakristii. Také se zamysleme nad tím, co by mohlo přispět ještě k tomu, aby se děti cítily ve farnosti jako doma. Jak jim projevit svůj zájem. Například uspořádáním poutě celé farnosti, výletů, výstavou fotek nebo dětských výtvorů, zhotovením nástěnky v kostele s aktualitami.

A jakým způsobem se budeme snažit dětem sdělovat, co se odehrává při bohoslužbě? Vhodným řešením by bylo při katechezi si přiblížit průběh poslední večeře s apoštoly. Připomeneme si, jak poslední večeře skutečně probíhala i s jídlem a hovoříme o proměně chleba a vína a také, že Ježíš činí stále totéž i dnes při každé mši svaté. A nezapomeneme dětem sdělit i svou vlastní víru v toto tajemství.⁷⁰ A postupně můžeme probrat s dětmi průběh mše svaté se všemi postoji a gesty, samozřejmě vždy s přihlédnutím k jejich věku. Kde je to pak jen trochu možné, může být slavena mše svatá pro děti, nejlépe ve všední dny. Při níž se snažíme děti zapojit do přípravy bohoslužby, např.: přípravou zpěvů, čteními, obětního průvodu s dary, přímlovami, společnou modlitbou Otče náš v kruhu kolem oltáře.⁷¹

Mějme na paměti, že tyto bohoslužby pro děti s upravenými texty mají dětem pomoci hlouběji prožívat mši svatou a tak se plně zařadit do mešní bohoslužby s dospělými, proto by bylo dobré vyzvat dospělé farníky k dostatečné toleranci. Krásnou hudbu při bohoslužbě je jistě dobré pěstovat, i snaha o hluboké prožívání liturgie je žádoucí, ale děti na takové bohoslužbě málo uvidíme, proto je lepší i nějaká nedokonalost, ale s opravdovým zájmem o zapojení dětí.

Pokud bychom si přáli, aby dítě „zdomácnělo“ v našem kostele, aby se zde cítilo bezpečně a jistě, je třeba navštěvovat bohoslužby stále v jednom kostele se stejnými lidmi a dětmi. Důležité také je, aby tyto lidi dítě vidělo nejen při bohoslužbě,

⁶⁹ HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 148

⁷⁰ Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 148

⁷¹ Srov. tamtéž s. 149

ale aby s nimi hovořili rodiče alespoň po mši svaté, pokud se nevidají jinde, aby dítě mohlo zažít „farnost jako společenství lidí, jako svou širší rodinu“.⁷²

2.8 Prožívání neděle ve farní rodině

Jak lze definovat farnost? Je to prostor, kde věřící spolu žijí a shromažďují se ke společným bohoslužbám. Nebo je to duchovní prostor, kde vytvářejí společenství svého druhu, kteří jsou osobou kněze zapojeni do hierarchické struktury církve a do určité míry žijí společný osobní i náboženský život. Nebo „farnost je společenství schopné slavit eucharistii“.⁷³

Je vůbec možné utvořit ve farnosti takové společenství, které bude schopno splnit příkaz Ježíšův, abychom se milovali navzájem mezi sebou, jako on miluje nás /J 13,34/. Za normálních okolností by to nebylo možné, ale jedině ve světle eucharistie.

Farní obec by měla být přitažlivá pro všechny její členy, kteří se snaží žít podle evangelia. K tomu využívají to, co jim církev nabízí, snaží se prohloubit svůj vztah k farnosti, diecézi a církvi jako celku. Na této cestě je vše zaměřeno k cíli – ke spáse.⁷⁴ Je dobré usilovat o to, aby se lidé ve své farnosti cítili přijímání, jako ve svém domově. Pokud chceme, aby farnost žila křesťansky, jsou na místě projevy blížecké lásky. Pak se teprve rozvine i život jednotlivců a jejich vztah k farnosti a to přináší věrohodnou evangelizaci.⁷⁵ Jde o vytvoření jednoty a lásky, abychom byli vnitřně sjednoceni mezi sebou navzájem a s Bohem.

Pak mohou lidé pochopit, že morální aspekty z Písma svatého slouží jako návod, jak se snažit řešit nejen soukromé, ale i veřejné věci. Rozjímání nad Biblí musí vést ke změnám v postojích a v jednání. Vztahy k lidem jsou pak už posuzovány ve světle vztahu k Bohu. Zviditelní se univerzalita lásky tj. lásky i k velmi nepříjemným a nepřátelským lidem. A přijetí evangelia do svého srdce se projeví důvěrou v Boží vedení, vnitřním pokojem a radostí.⁷⁶

⁷² Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 89

⁷³ Srov. NEGEBAUER, J., *Farnost dnes a zítra*. Svitavy: Trinitas 2000, s. 13

⁷⁴ Srov. tamtéž s. 14

⁷⁵ Srov. tamtéž s. 32

⁷⁶ Srov. tamtéž s. 33

Budou-li lidé poznávat Boží slovo pod vedením svého společenství ve farnosti, tak jeho přijetí do srdce může být snadnější. A následné zapojení do života církve v obyčejné všednodennosti při řešení různých dilemat bude pro tyto lidi jistě pomocí. Křesťansky vychovávané dítě potřebuje vidět žité křesťanství i mimo domov. A takové farní společenství, kde nachází i své vrstevníky je k tomu ideální.

K procesu obnovy farní rodiny a i k osobnímu růstu ve víře je možné přispět i dalšími prostředky, které jsou obousměrné, to znamená, že věřící jimi působí na farnost /jako celek/ a farnost zase poskytuje jednotlivcům to, co nemohou oni zvládnout. Takže základní prvky v životě farnosti jsou: eucharistie, modlitba, Písmo svaté, společenství a aktivity.⁷⁷

Při nedělní bohoslužbě věřící pak naslouchají Božímu slovu a přistupují k eucharistickému stolu; pro křesťany je slavení nedělí a svátků nejen přikázanou povinností, ale i hluboce pociťovanou potřebou, je to nedělní radost celého křesťanského společenství i celé církve. Mše svatá sjednocuje Boží lid. Učinit ze mše svaté střed svého života, znamená postavit je v hierarchii hodnot na významné místo.

Dnešní doba se podobá začátku apoštolského období třeba počtem věřících na bohoslužbách. Proto je důležitým činitelem vznik společenství, které podpoří jednotlivce v jejich víře. Farníci by se měli snažit vytvářet rodinné společenství i mimo kostel, aby jejich vzájemná láska byla hmatatelná. Dále se snažit doplňovat si vzdělání a podílet se na katechizaci a snažit se proniknout do krásy liturgie a aktivně se účastnit její přípravy a slavení.⁷⁸

⁷⁷ Srov. NEGEBAUER, J., *Farnost dnes a zítra*. Svitavy: Trinitas 2000, s. 41

⁷⁸ Srov. tamtéž s. 15

3. Slavení křesťanských svátků v rámci liturgického roku

3.1 Význam a vývoj liturgického roku

Kalendářní rok nám dělí rok podle změn v přírodě, školní rok nám ohraničuje školní výuku a liturgický nebo též církevní rok se odvíjí od událostí ze života Ježíše Krista, které si připomínáme při bohoslužbě tj. liturgii.

Slovo liturgie se skládá ze dvou řeckých slov: leitōs – tj. patřící lidu a ergon – tzn. čin, práce. Jeho překlad tedy zní: služba lidu nebo služba ve prospěch lidu.⁷⁹

Autor v knize uvádí i definici liturgie: „Liturgie je bohoslužebné slavení shromážděné církve, ve kterém Kristus skrze svého Ducha ve slově a svátostných znameních dává věřícím účast na svém Velikonočním tajemství, a tak umožňuje vykoupěnému člověku děkovnou a oslavnou odpověď Otci.“⁸⁰

Nyní se krátce zmíníme o tom, že každé liturgické slavení má svoji vnitřní dynamiku, které odpovídají tři základní pojmy:

a/ Tajemství – v něm se odvíjí dějiny lidstva od počátku po současnost i s Božím záměrem pro každého z nás jednotlivě, které vrcholí v Ježíši Kristu a jeho vykupitelském díle za nás všechny.

b/ Akce – toto tajemství se stále znovu aktualizuje při slavení liturgie. Je zapotřebí ho slavit, aby se realizovalo v životě církve.

c/ Život – slavením svátostí je aktualizováno tajemství spásy v celé církvi i u každého jednotlivce.⁸¹

V liturgickém roce slavíme významné biblické události. Nejdůležitějšími událostmi jsou smrt a zmrtvýchvstání Ježíše Krista (Velikonoce), dále jeho narození (Vánoce) a události spojené s počátkem církve a působením Ducha svatého uprostřed ní (Slavnost Seslání Ducha svatého). Nynější členění liturgického roku prošlo dlouhodobým vývojem. Základem pro něj byl židovský kalendář se svými svátky.⁸²

Víme, že každá neděle je oslavou vzkříšení Ježíše Krista už od apoštolské doby, ale i přes tuto skutečnost se vyvinula ještě zvláštní památka na smrt a vzkříšení Kristovo. První písemná zmínka o slavení Velikonoc pochází ze druhého století ze slov

⁷⁹ Srov. KOPEČEK, P., *Slavení křesťanského tajemství 1. část*. Brno: Biskupství brněnské 2008, s. 4

⁸⁰ Tamtéž s. 6

⁸¹ Srov. tamtéž s. 6

⁸² Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s. 47

papeže Viktora I. Asi od 3. století se začínají slavit památky mučedníků. Na východě koncem 3. století nacházíme vznik slavnosti tajemství vtělení a narození Božího Syna. Na západě se slaví Narození Páně. Zmínku o velikonočním cyklu nacházíme u svatého Augustina, který uvádí neděli jako součást třídní /pátek, sobota, neděle/. Později byl připojen čtvrtek jako památka ustanovení eucharistie. A neboť bylo toto období spojeno se slavením iniciačních svátostí, byla k Velikonocům přiřazena doba přípravy – doba postní. Ve 4. století je pak k Velikonocům připojeno dalších 50 dnů. Z 5. a 6. století máme zprávy o ustanovení vánočního cyklu, tj. doby adventní a vánoční. Od 10. století vznikají tzv. ideové svátky – oslavy teologických pravd, které mají za úkol prohloubit zbožnost věřících: Nejsvětější Trojice, Boží Tělo, Slavnost Krista Krále, Svaté Rodiny apod. Dále vzniká velké množství svátků svatých, Neděle je jimi značně umenšena. Druhý vatikánský koncil pak přináší změnu a upřednostňuje neděli a svátky Krista. Liturgický rok je tak strukturovaný na tři velké celky: vánoční okruh, velikonoční okruh a mezidobí.⁸³

Základem pro teologii liturgického roku je cyklické opakování zpřítomňování Kristova velikonočního tajemství a lineární směřování ke konečnému cíli.⁸⁴

Prožíváním liturgického roku v rodině je pro děti dobrou přípravou na jejich uvedení do liturgického slavení. To, co je jim sdělováno při domácí katechezi, v náboženství je dobré propojit se životem. Křesťanský život by se tedy měl skládat ze svědectví při katechezi, z bratrské služby a ze slavení, ke kterému přivádíme děti během roku, oslavami nedělí a svátků církevního roku. Vyjadřuje nám to teologii křesťanského života – martyria, diakonia a leiturgia.⁸⁵

3.2 Vybrané slavnosti a svátky a náměty pro jejich slavení

3.2.1 Advent

Advent – toto slovo je odvozeno od latinského *adventus*, tzn. příchod.⁸⁶ Je dobou čekání na dvojí příchod: narození Ježíše Krista a očekávání druhého příchodu Ježíše Krista na tuto zem.

⁸³ Srov. KOPEČEK, P., *Slavení křesťanského tajemství 1. část*. Brno: Biskupství brněnské 2008, s. 40

⁸⁴ Srov. tamtéž s. 40

⁸⁵ Srov. tamtéž s. 8

⁸⁶ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s. 8

„Víte, přece co znamená tento čas: už nastala hodina, abyste procitli ze spánku; vždyť nyní je nám spása blíže...“⁸⁷

Doba adventní trvá necelé čtyři týdny – čtyři neděle adventní, končí 24. prosince. V liturgii nás adventem provázejí tři velké postavy. Je to prorok Izaiáš, který předpovídá příchod Mesiáše na tuto zem. Jan Křtitel, předchůdce Pána Ježíše, jenž hlásá obrácení a pokání. A Panna Maria, která očekává také Kristův příchod.

Adventní období i další křesťanské svátky nám nesou poselství, které je nadčasové a mívá k přirozenému i nadpřirozenému životu člověka. Pro přirozený život pro celé lidstvo je jeho výpověď univerzální. Nadpřirozená výpověď je srozumitelná věřícím křesťanům. Poselství svátku je možné pochopit přiblížením biblického textu, uvažováním nad ním a dialogem s hledáním nadčasového významu. Takové poselství se dá vyjádřit různými způsoby a také je možné je vztáhnout k dalším životním situacím, což znamená aktualizovat toto poselství. Pokud se nad tímto poselstvím zamyslíme, můžeme dospět ke konkrétnímu názoru, který úzce souvisí s naším životem. Například zcela konkrétně Vánoce nám přinášejí poselství o cestách k hledání míru mezi lidmi, mezi národy, v rodinách. Proto je dobré si v době přípravy například připomenout, jaké jednání může pomoci lidem k míru – obětavost, zájem a služba druhým lidem, solidarita, spoluzodpovědnost.⁸⁸ Připomínka posledního soudu by nám měla v tomto období ukazovat na naši lidskou důstojnost a na naše poslání na této zemi, to je péče o svět a dobro všech lidí. Čtení z Písma svatého nás povzbuzují, aby naše jednání bylo dobré a abychom ve svém životě dávali přednost smysluplným věcem, vyhýbali se zlu a byli bdělí, abychom měli naději na věčný život s Bohem, neboť nevíme, kdy nastane jeho druhý příchod.

Právě Advent a následně i Vánoce mají být pro rodiny dobrou sblížením, odpuštěním, porozuměním. Tento čas se stává s přípravou na příchod Boha na tento svět podnětem k dobrým skutkům, obdarováváním. I malé děti jsou schopné vymyslet, co udělá rodičům nebo sourozencům radost a jak je překvapit. Aktualizací pro ně pak může být vnímání podstatného – radost ze společného setkání a právě příprava toho, co udělá druhým radost a povzbuzení v tomto dobrém jednání.⁸⁹

⁸⁷ Bible, Řím 13, 11

⁸⁸ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s. 49

⁸⁹ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s. 50

V kostele i doma nám toto období připomíná adventní věnec se čtyřmi svícemi. Dětem můžeme objasnit jeho význam. Zelené větvičky nám symbolicky ukazují na Ježíše Krista, který nám přinesl nový život. Uzavřený kruh symbolizuje společenství lidí s Bohem na věčnosti a světlo svíček je plamen víry, který přichází na tento svět v Ježíši Kristu. Snaha člověka o dobrý život a jeho další poznání symbolizuje postupné rozsvěcování adventních svíček.⁹⁰ Je už celkem obvyklé, že se na 1. neděli adventní v kostele svítí adventní věnce. Děti mohou pomoci s jeho výrobou, starším tento úkol už můžeme svěřit zcela, z kostela si pak posvěcený věnec děti přinesou buď k jídelnímu stolu, kde se schází a modlí celá rodina u oběda, nebo ho dají do modlitebního koutku, kam se všichni schází k večerní modlitbě za zpěvu rorátů. Tam, kde si rodiče nebo katecheté s dětmi vyrobili adventní lampičky, přicházejí děti při každé mši svaté za zpěvu rorátů se zapálenými lampičkami v průvodu před oltář. Zde lampičky hoří po celou mši svatou a děti si je po mši svaté odnášejí zase domů. Za svou přítomnost na bohoslužbě si v kostele na určeném místě nalepí vystřihovánky z barevného papíru dle zvoleného tématu např. stavba betlémské jeskyně, skládání betlémské hvězdy, lepení zvířátek na cestu do betléma. Nebo je zvoleno postupné odhalování skrytého motivu na obrázku apod. Doma mohou děti ještě otevírat okénka adventního kalendáře, kde na ně čeká drobná sladkost, o kterou se mohou rozdělit, darovat ji nebo samy sníst. Smyslem tohoto počínání je naučit se být trpělivý při čekání a těšení se na radostnou událost. Další možností pak může být plnění drobných úkolů dle věku dítěte na své osobní adventní cestě. S dětmi mohou rodiče nacvičit vánoční koledy a vánoční pásmo a zajít potěšit staré a nemocné lidi. Na konci adventu si s dětmi můžeme postavit betlém a společně si popovídat o jednotlivých postavách z betléma. Můžeme zkusit postavit i netradiční betlém např. z kukuřičného šustí, z hraček, z různých stavebnic. Přitom můžeme dětem také sdělit svoje životní zážitky spojené s touto dobou. A k těmto všem přípravným činnostem přidejme ještě oslavy svátků připadající do doby adventní.

Hned 4. prosince si připomínáme svátek svaté Barbory, panny a mučednice. A i když historičnost její existence nebyla prokázána, lze příběh této světice zařadit mezi běžné příběhy světců prvotní církve. Světice vězněná kvůli křesťanské víře velmi trpěla a nakonec byla umučena. Tento den je spojen s lidovým zvykem trhání tzv. „barborek“,

⁹⁰ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2010, s. 55

které nesou poselství tohoto svátku. Péče o tyto ratolesti a čekání, zda vykvetou, nám ukazují, že síla lásky tj. tepla je větší než síla zla – zimy.⁹¹

Za dva dny tu máme svátek sv. Mikuláše, který slavíme v předvečer. Dětem připomeneme krátce životopis tohoto biskupa, a jak mu záleželo na životech druhých lidí a vzpomeneme na jeho štědrost z velké lásky k Bohu. Taký dětem sdělíme, že i rodiče chtějí svým dětem dělat radost, a tak se převlékají za tohoto historicky identického muže a obdarovávají své děti osobně nebo „za okno“. V dnešní době je doprovázen andělem a čertem. Tyto dvě další postavy vznikly proto, že je lidé potřebovali zapojit do svých výchovných opatření. Je to z dob, kdy byl člověk zastrašován peklem i Bohem.⁹² Rodiče by ale měli mít na paměti, že dětem toto strašení přináší obrovský stres. Hlavní poselství tohoto svátku ale má být naše snaha o napodobení této historické postavy. Proto je dobré vyzvat děti, aby se o své dárečky podělily a samy dělaly radost druhým a tak v nich upevňovat radost z konání dobrých skutků. Rodiče s dětmi z více rodin mohou například nacvičit scénu ze života sv. Mikuláše a přiblížit ji ostatním při společné mikulášské nadílce. A pokud děti tyto aktivity baví, můžeme zkusit zdramatizovat i scény z Bible s postavami vztahujícími se k Ježíši např. příběh ze života Abraháma, Jana Křtitele, Panny Marie. Dětem se pak stanou tyto postavy důvěrněji známé, když o nich pak slyší při mši svaté nebo při večerním čtení při společné modlitbě. Další zaměření večerního čtení může být na mezilidské vztahy a na naši snahu o jejich zlepšení, i když jsme si vědomi toho, že nás má Bůh rád takové, jací jsme, tak stále chceme jistě pracovat na svém zdokonalování. Proto připravme své srdce dobrou svátostí smíření a urovnáním všeho pokaženého v našem životě. Děti vycítí, co má pro jejich rodiče v životě prioritu. A také nezapomínejme, že k přípravám na svátky patří i velký úklid, pečení cukroví, zdobení a krášlení bytu apod. I do těchto příprav by měla být zapojena celá rodina.

3.2.2 Vánoce

Velkým úkolem křesťanské rodiny je naučit děti slavit velké Boží skutky. Pro křesťanskou rodinu jsou Vánoce oslavou Ježíšova narození. Doba vánoční nastává

⁹¹ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s. 56

⁹² Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 92

25. prosince slavností Narození Páně /Boží hod vánoční/, s oslavami se začíná již v předvečer tohoto dne, neboť den začíná již večer předchozího dne. Vánoční doba trvá až do svátku Křtu Páně, jenž se slaví v neděli po Zjevení Páně.

Při přípravě na Vánoce vzniká křesťanským rodičům problém, co říct dětem na jejich dotazy ohledně dárků pod stromečkem. Rodiče chtějí dopřát svým dětem co nejdéle tu milou vánoční atmosféru, a proto se uchylují k vánoční pohádce, kterou i oni slýchávali ve svém dětství. Existují také ale rodiče, kteří toto obelhávání dětí naprosto odmítají. Můžeme se tedy ptát: Jaké odpovědi dát dětem na jejich otázky a nezničit nijak kouzlo Vánoc? V tento čas přichází sám Bůh na tuto zem a bere na sebe přirozenost člověka. Bůh tedy sám sebe daruje světu. Je to velké tajemství a podivuhodná věc. Je zapotřebí dětem vysvětlit, že z tohoto dítěte vyrostl Vykupitel a Zachránce lidstva, který vstal z mrtvých. Stalo se to skutečně před dvěma tisíci roky a nyní je Ježíš opět živý a tajemně přítomný. Bůh nám tedy dává veliký dar – sám sebe. Lidé se snaží tuto Boží štědrost napodobovat a také si dávají dary a zahrnují se pozornostmi a zájmem jeden o druhého z lásky k Bohu. Vše co dostáváme, je od Boha.⁹³ Pro malé dítě jsou Vánoce nesmírně šťastným a radostným obdobím. Se splněnými přáními pod stromečkem se mu hmatatelně prokazuje Boží blízkost. Někde tuto víru dítěte rodiče podnítlí svými bajkami o sestupování Ježíška na zem. S postupným nabýváním rozumu se dítě dostává do zmatků a nakonec dochází k nezvratnému zjištění, že dárky pod stromeček dávají tajně rodiče. Působ Vánoc ve všech ozdobách a ve svíčkách vyvolává v dítěti odlesk nebes a po vystřízlivění hrozí zklamání a ztráta naděje z Boží blízkosti.⁹⁴

Pokud děti v rodině zažívají Vánoce s duchovním rozměrem, tak i když je vánoční nadílka obestřena tajemstvím, nemělo by to dítěti, které cítí u rodičů jistotu víry, naděje a lásky, nijak zvlášť ublížit. Rodiče by rozhodně neměli Ježíška spojovat se svými výchovnými opatřeními, ale spíše děti obracet k pravému smyslu Vánoc, neboť z těchto událostí se raduje téměř každý člověk na této zemi a snaží se udělat radost svým blízkým. Dětem, které byly utvrzovány ve vánoční pohádce, se můžeme pokusit vše vysvětlit asi tímto způsobem: Vše co od Boha dostáváme, je vždy dobré. Naši rodiče nás milují a chtějí pro nás také vše dobré a chtějí nám pomáhat. Takže i skrze rodiče nám Bůh dává velké dary. Rodiče jsou pro nás sami velkým darem a dále nás

⁹³ Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 91

⁹⁴ Srov. tamtéž s. 91

obdarovávají a někdy své zásluhy zatajují. Bůh se o svět stará prostřednictvím lidí, kteří vše konají z lásky. A tak i o Štědrém večeru děti dostanou dárky od Boha /od Božího Syna Ježíše/ prostřednictvím rodičů a blízkých. Radujme se z nich a buďme za to Bohu i rodičům vděční.

K Vánocům patří stromeček, dárky, jesličky, koledy, slavnostní bohoslužby, slavnostní jídlo apod. a vše se tak děje kvůli jediné věci – narození Ježíše Krista. Z jeho narození se radovali pastýři a přinášeli tomuto chudému dítěti své dary. I lidé si chtějí dělat radost a dávají si dárky. Na mši svaté v kostele pak Bohu děkujeme za to, že nám poslal Vykupitele. Jako rodiče se můžeme snažit o to, aby i dítě mohlo Ježíše obdarovat: zazpívat mu, nacvičit koledu na hudební nástroj, pomodlit se za druhé, pomoci druhému a snažit se být přátelský k druhým lidem apod. Snažme se v dětech pěstovat vědomí toho, že se láska rodičů neprojevuje jen v jejich darech, ale také tím, že pro své děti uklidí, napečou, připraví sváteční hostinu, tedy i v úplně samozřejmých věcech, kterými se mohou obdarovávat navzájem. Snažme se u dětí vzbuzovat vděčnost a chválit je za každý takový projev.⁹⁵ Pravá oslava vzniká tehdy, když máme radost z toho, že jsme spolu a že je nám spolu dobře.

Vánoční oktáv tj. sváteční týden je spojen se svátkem sv. Štěpána, prvního křesťanského mučedníka, který byl ukamenován. V našich zemích je tento svátek spojen s koledou, kdy děti a chudí lidé přicházeli popřát do domácností k Ježíšovu narození a často za to byli odměněni. Dnes je tento svátek spojen s přátelskými návštěvami rodin svých blízkých.

Dále následuje svátek apoštola Jana Evangelisty – 27.12.; svátek Mládětek betlémských – 28.12; svátek sv. Silvestra, papeže a na Nový rok Slavnost Matky Boží Panny Marie. V neděli během oktávu se slaví ještě svátek Svaté Rodiny, který je v některých farnostech spojen s obnovami manželských slibů. Je jistě dobré, když jsou děti přítomné tomuto úkonu a pak se doma podílí na přípravě oběda nebo chystají překvapení pro své rodiče a mají snahu o vytvoření přátelské atmosféry tohoto významného dne. Vždyť bez dodržení manželského slibu mezi jejich rodiči by ani ony nemohly žít šťastně.

Do doby vánoční samozřejmě patří Slavnost Zjevení Páně – 6. ledna, která je pro východní církve svátkem Kristova narození. V našich zemích je tento svátek v posledních letech spojen s Tříkrálovou sbírkou, která je celostátně pořádána Českou

⁹⁵ Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 92

katolickou charitou. Děti si mohou ještě před Vánocemi domluvit tříčlenné skupinky a s vedoucím pak vyjít, po mši svaté s následným požehnáním, sbírat do kasiček dary pro chudé, nemocné a potřebné lidi. Všem dárcům přinášejí radostné poselství o Ježíšově narození a zpívají přitom koledy.

Vánoční doba je zakončena svátkem Křtu Páně, jenž připadá na neděli po šestém lednu, kdy je Ježíš poprvé označen po svém křtu za Syna Božího.⁹⁶ Přitom jsme si letos mohli připomenout i svůj křest, neboť v tomto Roce víry je možnost při obnově křestních slibů získat plnomocné odpustky při vykonání návštěvy u křtitelnice, kde jsme tuto svátost přijali. Je samozřejmě možné si zvolit i jiný libovolný den a udělat jednotlivým členům rodiny malou slavnost. Po tomto svátku přichází kratší doba mezidobí před dobou postní.

3.2.3 Půst

Čtyřicet dní před Velikonocemi začíná doba přípravy na ně, protože číslo 40 je symbolem velkých biblických událostí, které předcházely nějakému velkému Božímu činu jak ve Starém, tak v Novém zákoně.⁹⁷ Tato doba se nazývá doba postní a začíná Popeleční středou, kdy se při udílení popelce máme zamyslet nad svojí pomíjivostí. Toto poselství vyplývá i ze slov kněze, když označuje popelem přítomné věřící a říká: Pamatuji, že prach jsi a v prach se navrátíš. Nebo ve slovech: Čiň pokání a věř evangeliu, vybízí k pokání. Pán Ježíš odchází na poušť a čtyřicet dnů se postí a modlí. Jak ho můžeme my následovat, když máme svoje povinnosti a nemůžeme jen tak někam odejít? Tato doba nám však dává příležitost, abychom se osvobodili od všeho, na čem jsme dost závislí: televize, hry počítač, sladkosti... To nám pomůže víc se otevřít pro Boha a druhé lidi. Půst, modlitba, četba Božího slova a změna smýšlení nám může pomoci odpoutat se od zla.

„Liturgie postní doby nás vede k vnitřní duchovní obnově a vybízí nás k větší soustředěnosti, sebeovládání, kajícínosti a smírnému odčiňování hříchů.

Křesťan konající pokání za hříchy se připodobňuje Kristu, který obětoval svůj život jako výkupné za hříchy všech lidí. Přivtělením ke Kristu jsou křesťané spojeni

⁹⁶ Bible, Mt 3, 17

⁹⁷ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s. 66

v jedno společenství, takže svatost jednoho je dobrodiním i pro ostatní a hřích jednoho škodí i druhým. Opravdové pokání nese tedy s sebou vždy i smíření s bratřími.“⁹⁸

I v rodinách bychom měli pamatovat na objasnění pravé podstaty Velikonoc. Období očekávání těchto svátků se zdá být pro děti velmi náročné a dlouhé. Jak vlastně mohou rodiče dětem toto období postu a odřekání přiblížit a poukázat na jejich prospěšnost? Často i dospělým se nevede tuto dobu smysluplně uchopit a tak zůstáváme uzavřeni pro působení Boží milosti. Nedaří se nám plnit svoje předsevzetí a často na ně rezignujeme. Ale nesmíme zapomínat, že dítě vše dobře vnímá. Zkusme tedy prožít tuto dobu s vnitřní otevřeností dítěte, které volá k Bohu o pomoc, a důvěřuje, že nás Bůh může změnit, vždyť vzkřísil i Ježíše!

Náměty na domácí postní přípravu s dětmi: pravidelná večerní modlitba s četbou, dobré skutky doma, ve škole, křížová cesta, odřeknutí se sladkostí, televize, počítače a více si doma společně povídat o tom, co by bylo dobré udělat, co se povedlo a co je potřeba napravit. Když se každý den povede alespoň jedna drobná věc, bude to pro nás i pro děti povzbuzení a hnací síla do dalších dní. Děti si také domů z náboženství přinesou postní cestu nebo jiné drobné úkoly, tak se snažme jim pomoci, připomínejme jim je a děti povzbuzujme. Popřípadě můžeme spolu s nimi plnit jejich úkoly.

Za svoji účast na bohoslužbách v tomto čase přípravy děti sestavují na nástěnce visící na čestném místě v kostele různé mozaikové obrazy z nastříhaných lístečků dle zvoleného tématu – např. kříž, hostii, zář kolem kříže, nechávají rozkvétat horu Golgotu, nebo zazelenat větvičky suché kadeřavé vrby; dále na postní cestu lepí z barevného samolepícího papíru vystřižené stopy, postavičky, kytičky apod. Jako odměnu za svoje snažení dostanou pochvalu od pana faráře a od farníků, a mohou obdržet čokoládové vajíčko a obrázek Ježíše zmrtvýchvstalého.

Pro děti je velmi důležité, aby svátky a všechny přípravy na ně prožívaly všemi smysly, proto můžeme s dětmi péct mazance, beránka, připravit různé velikonoční dekorace, které pak budou zdobit náš domov po celých padesát dnů. Děti na své výrobky budou pyšné. Ale hlavním cílem je uvést dítě do poselství svátků a jejich přiblížení k tajemství spásy, aby si uvědomovalo, jak velkou lásku má Bůh k nám. A

⁹⁸ *Český misál*. Praha: Zvon 1995, s. 96

této velké lásky posílá Ježíše, aby pro nás získal život věčný. Až děti seznámíme s podstatou slavené události, pak teprve můžeme připojit různé zvyky a tradice.⁹⁹

3.2.4 Velikonoce

Roku 325 na niceském sněmu bylo domluveno, že se křesťanské Velikonoce budou slavit vždy v neděli po prvním jarním úplňku. Ale gregoriánská úprava kalendáře v roce 1582, kterou nepřijali všechny církve /některé zůstali u juliánského kalendáře/ způsobila nejednotnost v jejich slavení. Je zájem o znovusjednocení termínu, ale zatím nebylo uskutečněno.¹⁰⁰

„O Velikonocích si připomínáme Kristovy poslední chvíle s apoštoly v jeruzalémském večeřadle, smrt na kříži a zmrtvýchvstání. Proto jsou Velikonoce vrcholem celého liturgického roku a nejstarším křesťanským svátkem.

I my jsme při křtu spojení s Kristem povstali k novému životu. Účast na slavení eucharistie nám dává možnost obětovat sebe sama spolu s ním a on se stává naším pravidelným pokrmem.“¹⁰¹

Velikonoce jsou oslavou nejen Ježíšovy smrti a zmrtvýchvstání, ale i celého jeho života. Ježíš se pro nás obětoval a svým zmrtvýchvstáním nám ukázal, že smrt není konečným údělem lidského života, ale začátkem nového života, který se nám otevírá už na této zemi.

Velikonoce nejsou svátkem jako ty ostatní, je to svátek svátků, slavnost slavností, stejně jako je eucharistie svátost svátostí.¹⁰²

Podstatou Velikonoc je, že nás Ježíš Kristus vykoupil a zachránil. Při slavení liturgie si připomínáme celé tajemství naší záchrany, které se vždy týká každého z nás osobně.

Když jsou děti malé, tak s nimi děláme přípravy na tyto svátky, které pro ně vyvrcholí v neděli na Boží hod velikonoční. Vyzdobíme s nimi košíček s beránkem mazancem, vejci / vínem/ na svěcení pokrmů. Později se mohou už účastnit bohoslužeb Velikonočního tridua a sledovat předčítané texty v misále /pokud ještě neumí dítě číst,

⁹⁹ Srov. HERCIKOVÁ, E., P. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko Praha 2002, s. 90

¹⁰⁰ Srov. *Katechismus katolické církve*, čl. 1170

¹⁰¹ *Český misál*. Praha: Zvon 1995, s. 182

¹⁰² Srov. *Katechismus katolické církve*, čl. 1169

tak mu tato čtení přibližujeme obrázky z Dětské bible/. Doma s nimi pečeme, zdobíme dům, malujeme vejce, vyzdobíme slavnostně modlitební kout, nezapomeneme poslat blízkým velikonoční přání, připravíme paškálky na slavnostní bohoslužbu Bílé soboty, chystáme dobré jídlo, uklízíme apod. Starší děti se pak ještě schází s farní rodinou k nácviku žalmů, rozdělování služeb při bohoslužbách, k rozdělení čtení, pašijí a dalších úkolů.

Zeleným čtvrtkem vstupujeme po Květné neděli doprostřed tajemství Velikonoc. Při bohoslužbě si připomínáme Ježíšovu poslední večeři s učedníky, ustanovení eucharistie a svátost kněžství. Ježíš slíbil svým učedníkům, že bude vždy uprostřed nich. Při bohoslužbě k nám promlouvá svým slovem a pak proměňuje chleba a víno v jeho tělo a krev. Nakonec je eucharistie přenesena do Getsemanské zahrady, nastává hluboké ticho s možností soukromé nebo společné adorace. Je večer a začíná Velký pátek, den Pánova umučení.

Ježíš při této hostině navazoval na tradici židovského svátku pásach – svátek nekvašených chlebů. S dětmi si můžeme doma tuto židovskou večeři přiblížit pečením chlebů a přípravou omáček z bylinek a následným společným stolováním a přátelskou pospolitostí. Bude pak pro ně snadněji pochopitelná eucharistická hostina při mši svaté.

Velký pátek je oslavou Kristova sebedarování Otci z lásky k nám. Ježíš nás vysvobodil ze zajetí hříchu a získal život věčný těm, kdo v něho věří. Velkopáteční půst nás má připravit na tuto skutečnost a disponovat nás pro obnovu našeho nitra. Vyzývá nás k zastavení, k tiché modlitbě a k důvěře, že Pán může proměnit každé naše utrpení a bolest. V tento den můžeme nechat hořet svíci na viditelném místě a spolu s dětmi děkovat za Pánovu oběť střelnými modlitbami, křížovou cestou, desátkem bolestného růžence apod.

Bílá sobota je dnem ticha a rozjímání. Obřady vigilie mají čtyři části. První částí je slavnost světla, Kristus září v temnotě, proto se rozsvěcuje paškál – symbol Krista. Zaznívá zpěv exsultet, svíce ukazuje na vzkříšení. Ve druhé části v bohoslužbě slova si čteními připomínáme události od stvoření, přechod Rudým mořem až po příslib Mesiáše. Nakonec zaznívá slavné aleluja, slyšíme opět zvony, varhany, na oltáři planou svíce na znamení Kristovy přítomnosti. Následuje novozákonní čtení a evangelium. Třetí částí je obnova křestních slibů nebo křest katechumenů, kdy vyznáváme, že Ježíš je naším Pánem. Poslední částí je eucharistie, kdy nás Kristus přichází posílit.¹⁰³

¹⁰³ *Český misál*. Praha: Zvon 1995, s. 207

Vrcholem Velikonoc a celého křesťanského roku je velikonoční vigilie. Vysvětlit dětem velikonoční poselství není vůbec snadné, proto jim je každý rok postupně prohlubujeme dle jejich chápání. Pro dítě je důležité, že také vidí své rodiče a blízké prožívat a slavit velikonoční události. K dobrému porozumění je nutné objasnit dětem používané velikonoční symboly:

oheň – vyjadřuje očistu, teplo

světlo svíce – symbol Ježíšova vzkříšení

kadidlo – symbol kněžství; vonný dým stoupající vzhůru má naznačit modlitby věřících

Křest je začlenění člověka do společenství s Bohem, jeho symboly jsou voda, olej, bílý oděv, velikonoční svíce. Význam křtu je odvozen od velikonočních událostí, proto církev křtí nejraději o Velikonocích.¹⁰⁴

„Křtem jsme s ním pohřbeni ve smrt, abychom – jako Kristus – byli vzkříšeni z mrtvých slavnou mocí svého Otce a vstoupili tak na cestu nového života.“¹⁰⁵

Neděle – Boží hod velikonoční je pokračováním oslavy zmrtvýchvstání Ježíše Krista v noci. Tak bylo dovršeno Boží stvořitelské a vykupitelské dílo. Křesťané se tento den začali scházet k eucharistické hostině a nazvali ho „Dnem Páně“, jak jsme si už připomněli dříve. Tak lze říci, že každá neděle je oslavou Velikonoc.

Velikonoce jsou velmi často v rodinách brány jako svátky jara spojené s předkřesťanskými tradicemi a zvyky. Jako pletení pomlázky, polévání vodou apod. Pro křesťany je tato slavnost vítězství nad smrtí a nabídkou spásy pro všechny. Pokud byla naše snaha po změně a obrácení upřímná, tak chceme prožívat tuto dobu s jásavým aleluja radostně a přenášíme tuto radost i do svých rodin.

Slavení Velikonoc pokračuje dalších sedm týdnů, kdy si připomínáme události po Kristově vzkříšení. Toto období končí slavností Seslání Ducha svatého. Pro nás i pro děti nastává období oslav a společně prožívaných radostí. V tuto dobu mohou rodiče dětem vymýšlet malé i velké radostné výlety, oslavy a jiné pozornosti, aby byla ještě více zdůrazněna významnost těchto svátků.

¹⁰⁴ Srov. *Poselství křesťanských svátků*, příručka pro pedagogy. Hradec Králové: Biskupství královéhrad. 2010, s. 80

¹⁰⁵ Bible, Řím 6, 4

Závěr

Cílem této práce byla snaha dát rodičům a vychovatelům inspiraci pro slavení svátků v rodinách, aby byly pro děti zajímavé a podnětné. Přidáme-li ke slavení příklady víry ze svého života nebo povyprávíme o lidech, kteří se snažili ve svém životě o skutky bliženecké lásky, tak se tyto oslavy dětem mohou vrýt do paměti jako silné okamžiky.

I slavení je potřeba se učit, tak každý rok můžeme obohatit společenství své rodiny o další nápady a vytvářet si sami nové, aby se pro děti nestaly svátky a jejich oslavy monotónní. Pokud děti uvidí opravdovost v naší snaze slavit mši svatou jako poděkování Bohu k různým výročím /svatby, křtu/ a životním rozhodnutím, složení významné zkoušky apod. s následnou rodinnou oslavou, pak můžeme přispět k zažehnutí plamínku víry.

Z historie víme, že ti, kdo se snažili zničit a umlčet církev, zakázali nejprve slavení svátků církevního roku, konání poutí na posvátná místa apod. Pak se také snažili odstranit veškeré vzpomínky na slavení těchto svátků. V padesátých letech minulého století se na školách likvidovaly kříže a vše, co souviselo s křesťanstvím. Tito lidé se jistě řídili známým příslovím: „Sejde z očí, sejde z mysli!“ Potřebovali lidi odvést od Boha, od tradic a osobní zážitky nechat zapadnout do temnot minulosti. Dnes můžeme říct, že se jim povedlo dost dobře uskutečnit ztrátu významných tradic a různým zastrahováním přerušit spojení s křesťanským společenstvím, kam člověk patřil. Naše doba se vyznačuje ztrátou zakotvenosti a tradic spojujících minulost s přítomností. Proto se snažme být těmi, kteří vědí, kam patří a také ví, co je pro ně podstatné.

A jak se snažit v křesťanských rodinách naplňovat toto poselství – jak se naučit slavit svátky. Jistě to nelze nijak vynucovat, ale jestliže děti už od mala budou mít před očima to, na čem nám hodně záleží, tzn., že důležité svátky a výročí budeme oslavovat při liturgii s následnou rodinnou oslavou doma /u babičky, na chatě nebo na jiném pěkném místě/, pak jim nemusíme nijak dlouze vysvětlovat, že slavit svátky pro křesťany znamená slavit Boží přítomnost mezi námi.

Pojďme se spolu s dětmi spolupodílet na jejich aktualizaci pro naši dobu, ale zároveň nezapomínat na jejich křesťanskou podstatu. Ať je sváteční den spojen s bohoslužbou jako poděkování Bohu za vše co od něj dostáváme, aby naše víra byla pevná, a abychom neztratili naději a lásku a svátek aby byl oslavou života a vztahů s bližními.

Křesťanství je pro evropskou kulturu velmi významné tím, že udržuje obsah základních velkých svátků. Je pozitivní, že i v naší republice přicházejí v posledních letech s povolením Ministerstva školství do škol programy s názvem „Vstupy do škol“ a seznamují děti a mládež s poselstvími jednotlivých svátků, protože hodiny náboženství, kde by se toto mohly dovědět, navštěvuje jen nepatrná část dětí.

Seznam použité literatury:

- ALBERICH, Emilio, DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Vyd. 1., Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-382-6
- Bible* Písmo sv. Starého a Nového zákona, ekumenický překlad, Vyd. 1., Praha: ČKCH, 1985.
- CAMPATELLI, Maria. *Křest. Každý den u pramenů nového života*. Vyd. 1., Olomouc: Centrum Aletti, 2010. 156 s. ISBN 978-80-7412-055-8
- CORETH, Emerich. *Co je člověk? Základy filozofické antropologie*. Vyd. 2., Praha: Zvon, 1996. 216 s. ISBN 80-7113-170-9
- Český misál* pro neděle a význačné dny liturgického roku. Třetí přeprac. vyd., Praha: Zvon, 1995. 816 s. ISBN 80-7113-066-4
- DŘÍMAL, Ludvík. *Katecheze jako výchova víry*. Olomouc: MCM, 2002. 44 s. ISBN 80-7266-122-1
- FERRERO, Bruno. *Vychovávej jako Don Bosco*. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-807367-294-2
- Gaudium et spes. Konstituce Radost a naděje*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1969.
- HABENICHTOVÁ, Donna. *Ukaž mi cestu*. Jak pomoci svým dětem najít vztah k Bohu. Vyd. 1., Praha: Maranatha, 2011. 255 s. ISBN 978-8087265-00-0
- HERCIKOVÁ, Pavla, Edita. *Křesťanská výchova dětí*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2002. 170 s.
- HOLM, Nils, G. *Úvod do psychologie náboženství*. 1. vyd., Praha: Portál, 1998. 172 s. ISBN 80-7178-217-3
- JAN PAVEL II. *Familiaris consortio*. Apoštolská adhortace O úkolech křesťanské rodiny v současném světě. 2. vyd., Praha: Zvon, 1996. 104 s. ISBN 80-7113-161-X
- JAN PAVEL II. *Dies Domini*. Apoštolský list O svěcení Dne Páně. 1. vyd., Praha: Zvon, 1999. 62 s. ISBN 80-7113-233-0
- JAN PAVEL II. *Laborem exercens*. Encyklika O lidské práci. 1. vyd., Praha: Zvon, 1991. 72 s. ISBN 80-7113-007-9
- JAN PAVEL II. *List pápeže Jána Pavla II. rodinám*. 1. vyd., Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1994. ISBN 80-7162-060-2
- JUNGOVÁ, Manuela. *Každé dítě potřebuje slyšet evangelium* prakticky a názorně. Jak na to? 1. vyd., Praha: Tim 2,2. 2010. 204 s. ISBN 978-80-86805-11-5

Katechismus katolické církve. 1. vyd., Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6

KOPEČEK, Pavel. *Slavení křesťanského tajemství*. Stručný úvod do liturgiky. První část. 3. vyd., Brno: Biskupství brněnské, 2008. 60 s.

NEUGEBAUER, Jaromír. *Farnost dnes a zítra*. Svitavy: Trinitas, 2000. 48 s. ISBN 80-86036-45-6

Poselství křesťanských svátků. Příručka pro pedagogy základních a středních škol. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2010. 196 s. ISBN 978-80-254-6765-7

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství*. 1. vyd., Praha: Portál, 2002. 328 s. ISBN 80-7178-547-4

SMAHEL, Rudolf. *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*. 2. vyd., Olomouc: MCM, 2010. 128 s. ISBN 978-80-7266-346-0

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd., Praha: Portál, 2012. 224 s. ISBN 978-80-262-0217-2

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Dětství a dospívání. Vyd. 2., Praha: Karolinum, 2012. 533 s. ISBN 978-80-246-2153-1

Všeobecné direktorium pro katechizaci. Praha: Sekretariát ČBK, 1998.

Lumen Gentium. Věřoučná konstituce o církvi. Praha: SCRIPTUM, 1992. ISBN 80-85528-07-X

Z toho církevní dokumenty:

Gaudium et spes. *Konstituce Radost a naděje*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1969.

JAN PAVEL II. *Familiaris consortio*. Apoštolská adhortace O úkolech křesťanské rodiny v současném světě. 2. vyd., Praha: Zvon, 1996. 104 s. ISBN 80-7113-161-X

JAN PAVEL II. *Dies Domini*. Apoštolský list O svěcení Dne Páně. 1. vyd., Praha: Zvon, 1999. 62 s. ISBN 80-7113-233-0

JAN PAVEL II. *Laborem exercens*. Encyklika O lidské práci. 1. vyd., Praha: Zvon, 1991. 72 s. ISBN 80-7113-007-9

JAN PAVEL II. *List pápeže Jána Pavla II. rodinám*. 1. vyd., Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1994. ISBN 80-7162-060-2

Katechismus katolické církve. 1. vyd., Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6

Všeobecné direktorium pro katechizaci. Praha: Sekretariát ČBK, 1998.

Lumen Gentium. Věřoučná konstituce o církvi. Praha: SCRIPTUM, 1992. ISBN 80-85528-07-X